

Про доповнення Інформаційного листа Вищого господарського суду України від 15.03.2011 № 01-06/249 "Про постанови Верховного Суду України, прийняті за результатами перегляду судових рішень господарських судів"

(Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 29.01.2014 № 01-06/131/14)

На доповнення Інформаційного листа Вищого господарського суду України від 15.03.2011 № 01-06/249 "Про постанови Верховного Суду України, прийняті за результатами перегляду судових рішень господарських судів" доводимо до відома правові позиції Верховного Суду України, викладені у постановках, прийнятих за результатами перегляду судових рішень господарських судів у порядку, передбаченому розділом XII² Господарського процесуального кодексу України, у спорах, що виникають:

1) з питань, пов'язаних із застосуванням позовної давності:

- відповідно до частини першої, п'ятої статті 261 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила. За зобов'язаннями з визначеним строком виконання перебіг позовної давності починається зі спливом строку виконання.

Якщо у зобов'язанні встановлений строк (термін) його виконання, то воно підлягає виконанню у цей строк (термін). Зобов'язання, строк (термін) виконання якого визначений вказівкою на подію, яка неминуче має настати, підлягає виконанню з настанням цієї події (стаття 530 ЦК України).

Отже, у разі коли сторони інвестиційного договору встановили строк виконання зобов'язань з моменту введення об'єкта в експлуатацію, помилковим є висновок про те, що днем, коли позивач міг дізнатися про порушення своїх прав, є дата отримання від відповідача листа про відмову у виділенні частки за інвестиційним договором на підставі закінчення терміну його дії (див. постанову ВСУ від 20.04.2016 у справі № 907/584/14);

- вирішуючи питання про дотримання позовної давності у разі звернення до суду арбітражного керуючого із заявою про визнання недійсними угод боржника, судам слід враховувати таке.

Перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила (частина перша статті 261 ЦК України).

Статтею 92 ЦК України визначено, що дії органу або особи, яка відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступає від її імені, у відносинах із третіми особами розглядаються як дії самої юридичної особи.

Тож для юридичної особи як сторони правочину (договору) днем початку перебігу строку позовної давності слід вважати день вчинення правочину (укладання договору), оскільки він збігається із днем, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права.

Частиною сьомою статті 261 ЦК України передбачено, що винятки з правила частини першої цієї статті можуть бути встановлені законом.

Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" спеціальних норм про позовну давність (у тому числі для звернення до суду арбітражного керуючого із заявою про визнання недійсними угод боржника) не встановлено.

Отже, помилковим є висновок про те, що перебіг позовної давності починається від дня, коли арбітражний керуючий у справі про банкрутство довідався про порушення права боржника (див. постанову ВСУ від 13.01.2016 у справі № 922/5094/14);

- відповідно до частини першої статті 261 ЦК України перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила.

Загальна позовна давність (строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу) встановлюється тривалістю у три роки. Сплив позовної давності, про застосування якої заявлено стороною у спорі, є підставою для відмови у позові (статті 256, 257, 267 ЦК України).

Аналіз наведених норм матеріального права дає підстави для висновку, що вплив позовної давності, про застосування якої було заявлено стороною, є самостійною підставою для відмови у позові. Отже, відмова у позові через необґрунтованість (недоведеність) вимог виключає відмову в позові через пропуск позовної давності.

Аналогічну правову позицію викладено в абзаці третьому пункту 11 постанови Пленуму Верховного Суду України від 18.12.2009 № 14 «Про судові рішення у цивільній справі» (див. постанову ВСУ від 16.03.2016 у справі № 922/2862/14);

- вирішуючи питання про пропуск позовної давності щодо вимог прокуратури про визнання недійсним державного акта на право постійного користування землею, судам слід враховувати таке.

Відповідно до частини першої статті 261 ЦК України перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила.

Отже, позовна давність є строком пред'явлення позову як безпосередньо особою, право якої порушено, так і суб'єктами, уповноваженими законом

звертатися до суду з позовом в інтересах іншої особи – носія порушеного права (інтересу).

При цьому як у разі пред'явлення позову самою особою, право якої порушено, так і в разі пред'явлення позову в її інтересах іншою уповноваженою на це особою відлік позовної давності обчислюється з одного й того самого моменту: коли особа довідалася або могла довідатися про порушення її права або про особу, яка його порушила.

Статтею 36¹ Закону України "Про прокуратуру" передбачено право прокурора з метою представництва інтересів громадянина або держави в суді в межах повноважень, визначених законом, звертатися до суду з позовною заявою, брати участь у розгляді справ за його позовом тощо.

Згідно з частинами першою та четвертою статті 29 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) прокурор бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступити за своєю ініціативою у справу, порушену за позовом інших осіб, на будь-якій стадії її розгляду для представництва інтересів громадянина або держави. Прокурор, який бере участь у справі, несе обов'язки і користується правами сторони, крім права на укладення мирової угоди.

Аналіз наведених правових норм дає підстави для висновку, що положення закону про початок перебігу позовної давності поширюється і на звернення прокурора до суду із заявою про захист державних інтересів.

Згідно зі статтею 26 Закону України "Про місцеве самоврядування" регулювання земельних відносин є виключною компетенцією сільських, селищних, міських рад.

Таким чином, вимоги прокурора є похідними від вимог органу, який має повноваження щодо передачі земель у постійне користування. Тому перебіг позовної давності розпочинається з моменту, коли про порушення прав та інтересів держави дізнався відповідний орган державної влади, а не прокурор (див. постанову ВСУ від 13.04.2016 у справі № 907/238/15);

2) з питань, пов'язаних з правом на звернення до господарського суду:

- судові рішення, оскаржуване незалученою особою, повинно безпосередньо стосуватися прав та обов'язків цієї особи, тобто суд має розглянути і вирішити спір про право у правовідносинах, учасником яких на момент розгляду справи та прийняття рішення господарським судом першої інстанції є скаржник або в яких міститься судження про права та обов'язки цієї особи.

Рішення є таким, що прийнято про права та обов'язки особи, яка не була залучена до участі у справі, якщо в його мотивувальній частині наведено висновки суду про права та обов'язки цієї особи або у резолютивній частині суд безпосередньо вказав про права та обов'язки таких осіб. У такому випадку рішення порушує не лише матеріальні права осіб, незалучених до участі у справі, а й процесуальні права, що впливають зі сформульованого в пункті 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод положення про право кожного на справедливий судовий розгляд при

визначенні його цивільних прав і обов'язків (див. постанову ВСУ від 23.12.2015 у справі № 5024/1463/2012);

- аналіз частини першої статті 15, частини першої статті 16 ЦК України, частини першої статті 1 ГПК України дає змогу дійти висновку, що кожна особа має право на захист свого порушеного, невизнаного або оспорюваного права чи законного інтересу, який не суперечить загальним засадам чинного законодавства. Порушення, невизнання або оспорювання суб'єктивного права є підставою для звернення особи за захистом свого права із застосуванням відповідного способу захисту.

З огляду на приписи частин четвертої – шостої статті 26, частин першої, другої та дев'ятої статті 45 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" у разі, коли позивача визнано кредитором у провадженні про банкрутство боржника, участь у зборах кредиторів тих кредиторів, вимоги яких визнано на підставі договору, що не відповідає вимогам закону, є порушенням майнових інтересів позивача.

За таких обставин позивач, який не є стороною спірного договору, має право на звернення з позовом про визнання такого договору недійсним, а обраний позивачем спосіб захисту своїх прав як кредитора не суперечить вимогам чинного законодавства (див. постанови ВСУ від 13.04.2016 у справах № 910/5928/15-г, № 910/6714/15-г, № 910/6281/15-г, № 910/8670/15-г);

3) з питань, пов'язаних з використанням автоматизованої системи документообігу та формуванням колегій суддів:

- аналіз положень статті 15 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" (у редакції, чинній на 12.01.2015) та статей 2¹, 4⁶ ГПК України дає підстави для висновку, що законодавець передбачив формування колегії суддів для розгляду справ у касаційному суді, так само як і заміну судді, який з поважних причин не може брати участі у розгляді справи (перебування судді у відпустці, на лікарняному, у відрядженні чи закінчення терміну повноважень), на інших суддів цього суду, лише через автоматизовану систему документообігу за принципом вірогідності (див. постанову ВСУ від 30.03.2016 у справі № К2/107-12/13);

4) з питань, пов'язаних зі сплатою судового збору:

- сплата судового збору в більшому розмірі, ніж визначено Законом України "Про судовий збір", не є підставою для повернення без розгляду касаційної скарги, а переплачена сума судового збору підлягає поверненню відповідно до пункту 1 частини першої, частини другої статті 7 зазначеного Закону (див. постанову ВСУ від 13.04.2016 у справі № 910/19717/15);

5) з питань, пов'язаних з передачею справи на новий розгляд:

- вирішуючи питання про скасування рішень судів попередніх інстанцій та передачу справи на новий розгляд, судам слід враховувати таке.

Відповідно до усталеної практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) щодо реалізації права на справедливий суд (зокрема, рішення у справах "Пономарьов проти України" та "Рябих проти Російської Федерації") одним із фундаментальних аспектів верховенства права є принцип юридичної

визначеності, який передбачає повагу до принципу *res judicata* – принципу остаточності рішень суду (пункт 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод). Цей принцип наголошує, що жодна зі сторін не має права вимагати перегляду остаточного та обов'язкового рішення суду просто тому, що вона має на меті домогтися нового слухання справи та нового її вирішення. Повноваження вищих судових органів стосовно перегляду мають реалізовуватися для виправлення судових помилок та недоліків судочинства, але не для здійснення нового судового розгляду. Перегляд не повинен фактично підміняти собою апеляцію, а сама можливість існування двох точок зору на один предмет не є підставою для нового розгляду. Винятки з цього принципу можуть бути лише за наявності підстав, зумовлених обставинами важливого та вимушеного характеру.

У рішенні у справі "Нелюбін проти Російської Федерації" ЄСПЛ також дійшов висновку, що принцип правової визначеності вимагає, зокрема, щоб ухвалені судами остаточне рішення не піддавалося б сумніву. Повноваження вищих судів щодо скасування чи зміни тих судових рішень, які набрали законної сили та підлягають виконанню, мають використовуватися для виправлення фундаментальних порушень. Такі рішення можуть бути скасовані лише за виняткових обставин, а не з метою одержання іншого рішення у справі.

З огляду на викладене суду слід враховувати принцип *res judicata* і не використовувати свої повноваження для спрямування справи на новий розгляд без зазначення про незаконність судових рішень судів попередніх інстанцій по суті (див. постанову ВСУ від 13.04.2016 у справі № 908/4804/14);

б) з корпоративних відносин:

- із системного аналізу положень статей 88, 143 ЦК України, статей 88, 167 ГК України, статті 10 Закону України "Про господарські товариства" вбачається, що корпоративні права учасників господарського товариства визначаються законом і статутними (установчими) документами. Корпоративні відносини виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав з моменту державної реєстрації товариства з обмеженою відповідальністю, а за своїм суб'єктним складом є такими, що виникають між господарським товариством та його учасником (засновником), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками) господарських товариств, що пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності цього товариства (крім трудових).

Визначаючи підвідомчість (підсудність) справ, що виникають з корпоративних відносин, слід керуватися поняттям корпоративних прав, наведеним у частині першій статті 167 ГК України. Зокрема, корпоративними є права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами.

У разі коли суб'єктний склад осіб, які беруть участь у справі, або предмет позову не відповідають визначенням у пункті 4 частини першої статті 12 ГПК України справам, що виникають з корпоративних відносин, то відповідно до

статті 1 ГПК України господарським судам підвідомчі спори щодо захисту порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів підприємств, установ, організацій, інших юридичних осіб (у тому числі іноземних), громадян, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи.

Відповідно до положень статей 1130, 1131 ЦК України за договором про спільну діяльність сторони (учасники) зобов'язуються спільно діяти без створення юридичної особи для досягнення певної мети, що не суперечить законіві. Спільна діяльність може здійснюватися на основі об'єднання вкладів учасників (просте товариство) або без об'єднання вкладів учасників. Умови договору про спільну діяльність, у тому числі координація спільних дій учасників або ведення їхніх спільних справ, правовий статус виділеного для спільної діяльності майна, покриття витрат та збитків учасників, їх участь у результатах спільних дій та інші умови визначаються за домовленістю сторін, якщо інше не встановлено законом про окремі види спільної діяльності.

Згідно з положеннями статей 1132, 1133 ЦК України за договором простого товариства сторони (учасники) беруть зобов'язання об'єднати свої вклади та спільно діяти з метою одержання прибутку або досягнення іншої мети. Вкладом учасника вважається все те, що він вносить у спільну діяльність (спільне майно), в тому числі грошові кошти, інше майно, професійні та інші знання, навички та вміння, а також ділова репутація та ділові зв'язки. Вклади учасників вважаються рівними за вартістю, якщо інше не впливає із договору простого товариства або фактичних обставин. Грошова оцінка вкладу учасника провадиться за погодженням між учасниками.

Якщо спірний договір не містить істотних умов, передбачених законом для договорів про заснування товариства (порядок заснування, умови здійснення спільної діяльності щодо створення товариства, розмір статутного капіталу, частки у статутному капіталі кожного з учасників, строки та порядок внесення вкладів та інші умови), а натомість визначає зобов'язання сторін щодо об'єднання своїх вкладів і спільної діяльності з метою одержання прибутку, його розподілу, доступу до інформації щодо діяльності проекту, відповідальності сторін за порушення зобов'язань, їх участь у результатах спільних дій, то згідно з положеннями статей 1130–1133 ЦК України між сторонами склалися зобов'язальні правовідносини за договором, який за своєю правовою природою є договором простого товариства. Тому помилковим є висновок про наявність між сторонами спору корпоративних відносин. Враховуючи суб'єктний склад сторін (фізичні особи), такий спір не підвідомчий господарським судам (див. постанову ВСУ від 09.12.2015 у справі № 904/10072/14);

- вирішуючи спори про визнання недійсними рішень загальних зборів акціонерів товариства на тій підставі, що спірні рішення було прийнято під час дії судової заборони вчиняти товариству певні дії щодо проведення загальних зборів акціонерів, слід враховувати таке.

Відповідно до пункту 1 частини третьої статті 129 Конституції України основною засадою судочинства є законність, яка є загальноправовим принципом.

Принцип законності означає, зокрема, що суд, вирішуючи справи, повинен правильно застосовувати норми матеріального права до правовідносин, які є предметом судового розгляду. При цьому обов'язковою умовою судочинства є додержання норм процесуального права, які регламентують певні судові процедури, що гарантують реалізацію права на судовий захист і забезпечують досягнення цілей судочинства та законності судової діяльності.

Наведене дає підстави для висновку, що правильне застосування положень статті 124 Конституції України, статті 115 ГПК України, статті 13 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" щодо обов'язковості судових рішень, які набрали законної сили, виявляється лише у їх дотриманні судами та іншими суб'єктами правовідносин.

Отже, судова заборона на проведення загальних зборів з відповідних питань має бути проаналізована судом з урахуванням принципу законності.

У разі встановлення обставин скасування ухвали про вжиття заходів забезпечення позову шляхом встановлення заборони вчиняти товариству певні дії на час вирішення судом першої інстанції спору про визнання недійсними рішень загальних зборів акціонерів товариства, висновок суду про те, що заходи забезпечення були чинними на час прийняття спірного рішення загальних зборів і тому рішення вважається незаконним, є помилковим (див. постанову ВСУ від 13.01.2016 у справі № 910/4457/15-г);

- частиною четвертою статті 117 Господарського кодексу України (далі – ГК України) визначено, що умови і порядок створення, вимоги до організації та діяльності іноземних підприємств визначаються цим Кодексом, законом про режим іноземного інвестування, іншими законами.

При цьому згідно з частиною першою статті 117 ГК України іноземним підприємством є унітарне або корпоративне підприємство, створене за законодавством України, що діє виключно на основі власності іноземців або іноземних юридичних осіб, або діюче підприємство, придбане повністю у власність цих осіб.

Положення про здійснення іноземних інвестицій у формі придбання у власність діючих підприємств міститься також в статті 3 Закону України "Про режим іноземного інвестування".

Як визначено статтею 7 Закону України "Про основи національної безпеки України", на сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України, стабільності в суспільстві, зокрема, в економічній сфері є небезпечне для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу у стратегічних галузях економіки.

Водночас у преамбулі Закону України "Про нафту і газ" встановлено, що нафтогазова галузь України забезпечує енергетичну безпеку держави.

Крім того, постановою Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 999 "Про визначення критеріїв віднесення об'єктів державної власності до таких, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави" визначено, що до таких критеріїв віднесено видобування і переробку суб'єктами господарювання корисних копалин загальнодержавного значення, до яких згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 № 827 належать газ природний та нафта.

Згідно з частинами першою та другою статті 228 ЦК України правочин вважається таким, що порушує публічний порядок, якщо він був спрямований на порушення конституційних прав і свобод людини і громадянина, знищення, пошкодження майна фізичної або юридичної особи, держави, Автономної Республіки Крим, територіальної громади, незаконне заволодіння ним. Правочин, який порушує публічний порядок, є нікчемним.

Аналіз зазначених норм законодавства свідчить, що укладення договорів купівлі-продажу часток у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю, внаслідок чого було відчужено всі частки у статутному капіталі підприємства (основним видом діяльності якого є добування природного газу) на користь іноземних юридичних осіб, призвело до створення іноземного підприємства в галузі, що має стратегічне значення для безпеки держави. Отже, ці договори є нікчемними відповідно до закону як такі, що порушують публічний порядок, а рішення загальних зборів про продаж учасниками товариства часток у статутному капіталі та внесення змін до статуту товариства є недійсними, оскільки вони не відповідають положенням чинного законодавства та приймалися на підставі нікчемних правочинів (див. постанову ВСУ від 25.11.2015 у справі № 922/2581/14);

7) у розгляді справ про банкрутство:

- відповідно до пункту 1¹ розділу X «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” (у редакції Закону, яка набула чинності 19.01.2013) положення цього Закону застосовуються господарськими судами під час розгляду справ про банкрутство, провадження в яких порушено після набрання чинності цим Законом. Положення Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”, що регулюють продаж майна під час провадження у справі про банкрутство, застосовуються господарськими судами під час розгляду справ про банкрутство, провадження у яких порушено до набрання чинності цим Законом. Положення названого Закону, що регулюють ліквідаційну процедуру, застосовуються господарськими судами під час розгляду справ про банкрутство, провадження у яких порушено до набрання чинності цим Законом, якщо на момент набрання ним чинності господарським судом не було прийнято постанову про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури.

Відповідно до пункту 7 частини першої статті 12 ГПК України господарським судам підвідомчі справи у спорах із майновими вимогами до боржника, стосовно якого порушено справу про банкрутство.

Частиною першою статті 58 Конституції України встановлено, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

За загальним правилом норма права діє стосовно фактів і відносин, які виникли після набрання чинності цією нормою. Тобто до події, факту застосовується закон (інший нормативно-правовий акт), під час дії якого вони настали або відбувалися.

Отже, до процедури банкрутства боржника, щодо якого порушено провадження у справі про банкрутство ухвалою Господарського суду Київської

області від 21.02.2012, підлягають застосуванню норми Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" у редакції, чинній до 19.01.2013. Положення цієї редакції Закону не встановлюють особливостей підвідомчості спорів боржника з кредиторами, які мають поточні вимоги до боржника, що виникли після порушення провадження у справі про банкрутство до визнання його банкрутом.

З огляду на викладене управління Пенсійного фонду України (орган виконавчої влади) може звернутися у позовному провадженні з вимогами про відшкодування витрат на виплату та доставку пільгових пенсій до боржника, які виникли після порушення провадження у справі про його банкрутство, до господарського суду, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство (див. постанову ВСУ від 02.12.2015 у справі № 911/4212/14);

- пунктом 1¹ розділу X «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" (у редакції Закону від 22.12.2011) визначено, що положення цього Закону застосовуються господарськими судами під час розгляду справ про банкрутство, провадження в яких порушено після набрання чинності цим Законом.

Положення зазначеного Закону, що регулюють ліквідаційну процедуру, застосовуються господарськими судами під час розгляду справ про банкрутство, провадження у яких порушено до набрання чинності цим Законом, якщо на момент набрання ним чинності господарським судом не було прийнято постанову про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури.

Згідно з положеннями статті 41 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" ліквідатор – це фізична особа, яка відповідно до судового рішення господарського суду організовує здійснення ліквідаційної процедури боржника, визнаного банкрутом, та забезпечує задоволення вимог кредиторів у встановленому цим Законом порядку та здійснює з дня свого призначення, зокрема, такі повноваження: очолює ліквідаційну комісію та формує ліквідаційну масу.

До складу ліквідаційної маси включаються усі види майнових активів (майно та майнові права) банкрута, які належать йому на праві власності або господарського відання на дату відкриття ліквідаційної процедури та виявлені під час ліквідаційної процедури, за винятком об'єктів житлового фонду, в тому числі гуртожитків, дитячих дошкільних закладів та об'єктів комунальної інфраструктури, що належать юридичній особі – банкруту, які передаються в порядку, встановленому законодавством, до комунальної власності відповідних територіальних громад без додаткових умов і фінансуються в установленому порядку (стаття 42 зазначеного Закону).

Положеннями статті 43 названого Закону передбачено, що майно, яке підлягає реалізації у ліквідаційній процедурі, оцінюється ліквідатором. Початковою вартістю цілісного майнового комплексу є сукупність визнаних у встановленому цим Законом порядку вимог кредиторів. Під час продажу майна банкрута на аукціоні вартість майна, що визначається ліквідатором, є початковою вартістю.

Відповідно до статті 44 названого Закону продаж майна банкрута здійснюється ліквідатором після проведення інвентаризації та оцінки майна шляхом проведення аукціону чи продажу безпосередньо юридичній або фізичній особі.

Отже, системний аналіз норм Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" свідчить, що задоволення вимог кредиторів, у тому числі забезпечених заставою майна боржника, може відбуватися тільки на стадії ліквідаційної процедури в порядку та у спосіб, передбачені зазначеним Законом (див. постанову ВСУ від 23.12.2015 у справі № 5024/1463/2012);

- пунктом 10 частини першої статті 106 ГПК України встановлено, що окремо від рішення місцевого господарського суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали місцевого господарського суду у справах про банкрутство (неплатоспроможність) у випадках, передбачених Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом".

Згідно зі статтею 8 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", якою визначено особливості оскарження судових рішень у процедурі банкрутства, ухвали господарського суду, винесені у справі про банкрутство за наслідками розгляду господарським судом заяв, клопотань та скарг, а також постанова про визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури можуть бути оскаржені в порядку, встановленому ГПК України, з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом.

Зазначена норма кореспондується з положеннями статті 4¹ ГПК України, якою встановлено, що господарські суди розглядають справи про банкрутство у порядку провадження, передбаченому цим Кодексом, з урахуванням особливостей, встановлених Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом".

Відповідно до частини третьої статті 8 зазначеного Закону в касаційному порядку можуть бути оскаржені постанови апеляційного господарського суду, прийняті за результатами перегляду таких судових рішень: ухвали про порушення справи про банкрутство, ухвали про визнання недійсними правочинів (договорів) боржника, ухвали за результатами розгляду грошових вимог кредиторів, ухвали про звільнення (усунення, припинення повноважень) арбітражного керуючого, ухвали про перехід до наступної судової процедури, ухвали про затвердження плану санації, ухвали про припинення провадження у справі про банкрутство, а також постанови про визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури.

Наведений перелік судових рішень, що підлягають оскарженню в касаційному порядку, є вичерпним.

У решті випадків (у разі оскарження інших судових рішень, прийнятих у справі про банкрутство, але не передбачених нормами частини третьої статті 8 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом") касаційне оскарження таких судових рішень в касаційному порядку та здійснення касаційного провадження не допускається.

Системний аналіз зазначених норм права дає підстави для висновку, що з моменту порушення щодо боржника справи про банкрутство він перебуває в особливому правовому режимі і спеціальні норми Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" мають пріоритет у застосуванні під час розгляду справ про банкрутство щодо інших законодавчих актів України. Тому частину третю статті 8 цього Закону слід розуміти таким чином, що нею встановлено деякі особливості та обмеження у реалізації права на касаційне оскарження судових рішень у процедурі банкрутства, які полягають, зокрема, у завершенні розгляду питань про затвердження звіту про нарахування та виплату грошової винагороди арбітражному керуючому за виконання ним своїх обов'язків, про відшкодування сум грошової винагороди арбітражному керуючому, про визнання організатора аукціону учасником у справі про банкрутство у справі із завершенням апеляційного провадження (див. постанови ВСУ від 23.12.2015 у справі № 903/33/15, від 27.01.2016 у справі № 922/4908/13, від 27.01.2016 у справі № Б11/009-12);

- відповідно до частини п'ятої статті 18 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" збори кредиторів можуть прийняти одне з таких рішень: схвалити план санації та подати його на затвердження господарському суду; відхилити план санації і звернутися до господарського суду з клопотанням про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури; відхилити план санації, звернутися до господарського суду з клопотанням про звільнення керуючого санацією від виконання ним обов'язків та про призначення нового керуючого санацією.

Водночас частиною восьмою статті 17 зазначеного Закону передбачено, що керуючий санацією може бути звільнений господарським судом від виконання повноважень керуючого санацією, про що виноситься ухвала, у таких випадках: за його заявою; на підставі рішення комітету кредиторів у разі невиконання чи неналежного виконання ним своїх обов'язків.

Таким чином, аналіз норм Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" дає підстави для висновку, що стаття 17 цього Закону визначає загальні положення, які регулюють порядок переходу боржника до санації, призначення керуючого санацією, його повноваження та підстави звільнення від їх виконання, натомість статтею 18 названого Закону передбачено процедуру розгляду плану санації та наслідки такого розгляду і встановлено, зокрема, можливість прийняття загальними зборами рішення про відхилення плану санації та звернення до господарського суду з клопотанням про звільнення керуючого санацією від виконання ним обов'язків і про призначення нового керуючого санацією.

Отже, зазначені норми передбачають різні підстави для звільнення керуючого санацією і застосовуються незалежно одна від одної (див. постанову ВСУ від 27.01.2016 у справі № 05/5026/1980/2012);

- частиною дев'ятою статті 16 ГПК України (виключна підсудність справ) встановлено, що справи у майнових спорах, передбачених пунктом 7 частини першої статті 12 цього Кодексу, розглядаються господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство.

Наведені норми кореспондуються з положеннями частини четвертої статті 10 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", відповідно до якої суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, вирішує усі майнові спори з вимогами до боржника, у тому числі спори про визнання недійсними будь-яких правочинів (договорів), укладених боржником, тощо.

Системний аналіз положень Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" дає підстави для висновку, що з моменту порушення стосовно боржника справи про банкрутство він перебуває в особливому правовому режимі, який змінює весь комплекс юридичних правовідносин боржника, і спеціальні норми цього Закону мають пріоритет у застосуванні під час розгляду справ про банкрутство щодо інших законодавчих актів України, а тому правочини (договори) або майнові дії боржника, які були вчинені боржником після порушення справи про банкрутство або протягом одного року, що передувало порушенню справи про банкрутство, можуть бути відповідно визнані недійсними або спростовані господарським судом у межах провадження у справі про банкрутство за заявою арбітражного керуючого або конкурсного кредитора (частина перша статті 20 Закону); за позовом розпорядника майна (частина дев'ята статті 22 Закону); за заявою комітету кредиторів (частина восьма статті 26 Закону); за заявою керуючого санацією (частина п'ята статті 28 Закону); за заявою ліквідатора (частина друга статті 41 Закону).

Отже, за умови порушення провадження у справі про банкрутство боржника, особливістю вирішення таких спорів є те, що вони розглядаються та вирішуються господарським судом без порушення нових справ, що узгоджується із загальною спрямованістю Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", який передбачає концентрацію всіх спорів у межах справи про банкрутство для судового контролю у межах цього провадження за діяльністю боржника, залучення всього майна боржника до ліквідаційної маси та проведення інших заходів, метою яких є повне або часткове задоволення вимог кредиторів (див. постанову ВСУ від 13.04.2016 у справі № 908/4804/14);

8) з договору страхування:

- вирішуючи спори про виплату страхового відшкодування у разі пошкодження майна на території проведення антитерористичної операції, судам слід враховувати таке.

Згідно зі статтею 979 ЦК України за договором страхування одна сторона (страховик) зобов'язується у разі настання певної події (страхового випадку) виплатити другій стороні (страхувальникові) або іншій особі, визначеній у договорі, грошову суму (страхову виплату), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі та виконувати інші умови договору.

Положення цієї статті кореспондується з частиною першою статті 16 Закону України "Про страхування", за змістом якої договір страхування – це письмова угода між страхувальником і страховиком, згідно з якою страховик бере на себе зобов'язання у разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату страхувальнику або іншій особі, визначеній у договорі

страхування страхувальником, на користь якої укладено договір страхування (подати допомогу, виконати послугу тощо), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені строки та виконувати інші умови договору.

Відповідно до статті 8 Закону України "Про страхування" страховим ризиком є певна подія, на випадок якої проводиться страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання, а страховим випадком – подія, передбачена договором страхування або законодавством, яка відбулася і з настанням якої виникає обов'язок страховика здійснити виплату страхової суми (страхового відшкодування) страхувальнику, застрахованій або іншій третій особі.

За змістом положень статті 988 ЦК України, статті 20 Закону України "Про страхування" обов'язок страховика здійснити страхове відшкодування виникає лише у разі настання страхового випадку.

Тобто приписи наведених норм нерозривно пов'язують момент виникнення обов'язку страховика щодо здійснення виплати страхової суми із настанням страхового випадку. Настання події, яка може належати до страхових ризиків, але згідно з умовами договору страхування є винятком зі страхових випадків, не породжує обов'язку страховика щодо виплати страхового відшкодування.

Указом Президента України від 14.04.2014 № 405/2014 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року "Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України" введено в дію відповідне рішення Ради національної безпеки і оборони України щодо проведення антитерористичної операції на сході України.

Тимчасові заходи для забезпечення підтримки суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність на території проведення антитерористичної операції, та осіб, які проживають у зоні проведення антитерористичної операції або переселилися з неї під час проведення цієї операції, визначено Законом України від 02.09.2014 № 1669-VII "Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції". За змістом частини першої статті 1 цього Закону періодом проведення антитерористичної операції є час між датою набрання чинності Указом Президента України від 14.04.2014 № 405/2014 та датою набрання чинності Указом Президента України про завершення проведення антитерористичної операції або військових дій на території України.

Частиною другою статті 1 зазначеного Закону встановлено, що територія проведення антитерористичної операції – це територія України, на якій розташовані населені пункти, визначені у затвердженому Кабінетом Міністрів України переліку, де проводилася антитерористична операція.

У подальшому на виконання абзацу третього пункту 5 статті 11 Закону України "Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції" розпорядженнями Кабінету Міністрів України від 30.10.2014 № 1053-р і від 02.12.2015 № 1275-р затверджено переліки населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція.

Отже, у разі коли за місцем розташування застрахованого майна встановлено проведення антитерористичної операції та відповідно до умов

договору сторони передбачили обмеження дії договору страхування внаслідок проведення антитерористичної операції, у тому числі за місцем розташування застрахованого майна, заявлена страховальником подія (пошкодження та знищення невстановленими третіми особами застрахованого майна шляхом вчинення руйнівного впливу ударних хвиль та осколків від численних вибухів артилерійських снарядів) не може бути визнана страховим випадком, а тому не породжує обов'язку страховика щодо виплати страхового відшкодування (див. постанови ВСУ від 27.01.2016 у справі № 910/12492/15 та від 03.02.2016 у справі № 910/12274/15);

9) з питань, пов'язаних із забезпеченням виконання зобов'язань:

- згідно зі статтями 563, 565 ЦК України обов'язок гаранта сплатити кредиторів грошову суму відповідно до умов гарантії настає за умови порушення боржником зобов'язання, забезпеченого гарантією, та направлення кредитором гаранта письмової вимоги разом із зазначеними в гарантії документами; за відсутності однієї із зазначених умов відповідальність гаранта не настає.

Закон України "Про поштовий зв'язок" не встановлює заборони стосовно доставки поштових відправлень будь-якими суб'єктами господарювання і не визначає виключного права національного оператора поштового зв'язку на цю діяльність. Окрім того, Уніфікованими правилами міжнародної торгової палати для гарантій за першою вимогою 1992 року передбачено письмову форму банківської гарантії, що включає електронну документацію, а також телеграми, телекси, телефакси. Таким чином, вимога платежу, надіслана кредитором гаранта шляхом передачі (доставка кур'єрською службою) обслуговуючим банком кредитора відповідного SWIFT-повідомлення з підтвердженням повноважень осіб, які підписали вимогу платежу, відповідає положенням статті 563 ЦК України та є правовою підставою для здійснення гарантом платежу за гарантією (див. постанову ВСУ від 24.02.2016 у справі № 910/10651/14);

- вирішуючи питання про те, чи поширюються вимоги статті 23 Закону України "Про іпотеку" на особу, яка придбала на прилюдних торгах у межах ліквідаційної процедури відповідно до Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" обтяжене іпотекою майно, та чи можна звернути стягнення на таке майно, судам слід враховувати таке.

Перехід права власності на предмет іпотеки від іпотекодавця до іншої особи регулюється статтею 23 Закону України "Про іпотеку", якою передбачено, що у разі переходу права власності на предмет іпотеки від іпотекодавця до іншої особи, у тому числі в порядку спадкування чи правонаступництва, іпотека є дійсною для набувача відповідного нерухомого майна навіть у тому випадку, якщо до його відома не доведено інформацію про обтяження майна іпотекою. Особа, до якої перейшло право власності на предмет іпотеки, набуває статусу іпотекодавця, має всі його права і несе всі його обов'язки за іпотечним договором у тому обсязі і на тих умовах, що існували до набуття ним права власності на предмет іпотеки.

Отже, всі права та обов'язки іпотекодавця за договором іпотеки у тому обсязі і на тих умовах, що існували до набуття ним права власності на предмет іпотеки, переходять до нового власника.

Підстави припинення іпотеки передбачено статтею 17 Закону України "Про іпотеку". До них, зокрема, належать: припинення основного зобов'язання або закінчення строку дії іпотечного договору; реалізація предмета іпотеки; набуття іпотекодержателем права власності на предмет іпотеки; визнання іпотечного договору недійсним; знищення (втрата) переданої в іпотеку будівлі (споруди), якщо іпотекодавець не відновив її.

Таким чином, у разі відсутності підстав для припинення договору іпотеки, передбачених статтею 17 Закону України "Про іпотеку", іпотека залишається дійсною незалежно від зміни власника майна (див. постанову ВСУ від 23.03.2016 у справі № 54/315);

- відповідно до частини четвертої статті 559 ЦК України порука припиняється після закінчення строку, встановленого в договорі поруки. У разі коли такий строк не встановлено, порука припиняється, якщо кредитор протягом шести місяців від дня настання строку виконання основного зобов'язання не пред'явить вимоги до поручителя. Якщо строк основного зобов'язання не встановлений або встановлений моментом пред'явлення вимоги, порука припиняється, якщо кредитор не пред'явить позову до поручителя протягом одного року від дня укладення договору поруки.

Отже, правовим наслідком пропуску кредитором строку пред'явлення вимоги вважається припинення поруки, яка є видом забезпечення виконання зобов'язань (частина перша статті 546 ЦК України) і виникає на підставі договору (статті 547, 548 ЦК України).

Метою положень частини четвертої статті 559 ЦК України є захист прав та інтересів поручителя шляхом припинення саме поруки з визначених підстав, а не шляхом припинення договору поруки.

Якщо кредитор змінює строк виконання основного зобов'язання, то передбачений частиною четвертою статті 559 ЦК України шестимісячний строк обчислюється від цієї дати (див. постанову ВСУ від 17.02.2016 у справі № 908/4911/14);

10) з договорів банківського вкладу та банківського рахунка:

- статтею 1068 ЦК України встановлено, що банк зобов'язаний вчиняти для клієнта операції, які передбачені для рахунків даного виду законом, банківськими правилами та звичаями ділового обороту, якщо інше не встановлено договором банківського рахунка. Банк зобов'язаний зарахувати грошові кошти, що надійшли на рахунок клієнта, в день надходження до банку відповідного розрахункового документа, якщо інший строк не встановлений договором банківського рахунка або законом. Банк зобов'язаний за розпорядженням клієнта видати або перерахувати з його рахунка грошові кошти в день надходження до банку відповідного розрахункового документа, якщо інший строк не передбачений договором банківського рахунка або законом.

Згідно з пунктом 1 частини п'ятої статті 36 Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб" під час тимчасової адміністрації не здійснюється задоволення вимог вкладників та інших кредиторів банку.

Водночас відповідно до пункту 5 частини шостої статті 36 зазначеного Закону (в редакції від 04.07.2014) обмеження, встановлене пунктом 1 частини п'ятої цієї статті, не поширюється на зобов'язання банку щодо здійснення операцій з переказу коштів фізичних та юридичних осіб, що надійшли на їхні рахунки, починаючи з наступного дня після запровадження процедури тимчасової адміністрації.

Отже, у разі коли кошти надійшли на рахунок клієнта банку після запровадження у банку процедури тимчасової адміністрації, обмеження, встановлені пунктом 1 частини п'ятої статті 36 Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб", на них не поширюються згідно з положеннями пункту 5 частини шостої статті 36 цього Закону (див. постанови ВСУ від 03.02.2016 у справі № 908/503/15-г);

- з аналізу норм статей 1066, 1068 та 1071 ЦК України вбачається, що за договором банківського рахунка грошове зобов'язання банку перед клієнтом (власником рахунка) в межах коштів, розміщених на рахунок, може виникнути лише після направлення розпорядження клієнта на відповідну грошову суму.

Таким чином, укладення лише договору відступлення права вимоги не призводить до виникнення грошового зобов'язання банку перед підприємством на суму коштів, розміщених на рахунок.

За умовами договорів банківського рахунка банк відкриває на користь фізичної особи поточні рахунки в національній та іноземній валюті.

Відповідно до пункту 1.8 Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах, затвердженої постановою правління Національного банку України від 12.11.2003 № 492 (далі – Інструкція), банки відкривають своїм клієнтам за договором банківського рахунка поточні рахунки. Поточний рахунок – це рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей і здійснення розрахунково-касових операцій за допомогою платіжних інструментів відповідно до умов договору та вимог законодавства України.

Зважаючи на викладене, поточні рахунки відкриваються на конкретну особу за умови надання відповідних документів, а можливості зміни власника рахунка Інструкцією не передбачено.

Отже, банк позбавлений можливості виконувати розпорядження підприємства за поточними рахунками, власником яких є фізична особа, внаслідок чого у підприємства не виникає грошових вимог до банку за поданими заявами про перерахування коштів та видачу готівки (див. постанову ВСУ від 06.04.2016 у справі № 910/8058/15-г);

11) у зв'язку з визнанням правочинів недійсними:

- частиною першою статті 884 ЦК України передбачено, що підрядник гарантує досягнення об'єктом будівництва визначених у проектно-кошторисній документації показників і можливість експлуатації об'єкта відповідно до договору протягом гарантійного строку, якщо інше не встановлено договором будівельного підряду. Гарантійний строк становить десять років від дня

прийняття об'єкта замовником, якщо більший гарантійний строк не встановлений договором або законом.

Про аналогічний гарантійний строк експлуатації об'єкта будівництва зазначено в пунктах 103, 104 Загальних умов укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 01.08.2005 № 668. Згідно з цими нормами підрядник гарантує якість закінчених робіт і змонтованих конструкцій, досягнення показників, визначених у проектній документації, та можливість їх експлуатації протягом гарантійного строку. Гарантійні строки якості закінчених робіт, експлуатації змонтованих конструкцій встановлюються у договорі підряду з урахуванням вимог до цих робіт і конструкцій, визначених у проектній документації. Гарантійний строк експлуатації об'єкта будівництва становить десять років від дня його прийняття замовником, якщо більший гарантійний строк не встановлено договором підряду або законом. Початком гарантійних строків вважається день підписання акта про приймання-передачу закінчених робіт (об'єкта будівництва).

Викладене дає підстави для висновку, що чинним законодавством передбачено гарантії якості у правовідносинах будівельного підряду шляхом установлення гарантійного строку експлуатації об'єкта будівництва незалежно від того, як цей строк названо у договорі: гарантійний строк експлуатації чи гарантійний строк об'єкта. Договір може містити й обидва ці поняття, розділені на складові частини (див. постанову ВСУ від 16.03.2016 у справі № 922/2862/14);

- частиною першою статті 1077 ЦК України визначено, що за договором факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги) одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату (у будь-який передбачений договором спосіб), а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника).

При цьому якщо відповідно до умов договору факторингу фінансування клієнта здійснюється шляхом купівлі у нього фактором права грошової вимоги, фактор набуває права на всі суми, які він одержить від боржника на виконання вимоги, а клієнт не відповідає перед фактором, якщо одержані ним суми є меншими від суми, сплаченої фактором клієнтові (частина перша статті 1084 ЦК України).

Водночас щодо суб'єктного складу таких правовідносин у частині третій статті 1079 ЦК України зазначено, що фактором може бути банк або інша фінансова установа, яка відповідно до закону має право здійснювати факторингові операції.

Згідно з визначенням, наведеним у пункті 1 частини першої статті 1 Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг", фінансова установа – юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг, а також інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг, у випадках, прямо визначених законом, та внесена до відповідного реєстру в установленому законом порядку.

Фінансова послуга – це операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів (пункт 5 частини першої статті 1 Закону).

За змістом пункту 11 частини першої статті 4 цього Закону факторинг є фінансовою послугою.

При цьому частинами першою, другою статті 7 зазначеного Закону передбачено, що юридична особа, яка має намір надавати фінансові послуги, зобов'язана звернутися до відповідного органу державного регулювання ринків фінансових послуг протягом тридцяти календарних днів з дати державної реєстрації для включення її до державного реєстру фінансових установ.

Отже, фактор для надання фінансової послуги повинен бути включений до державного реєстру фінансових установ.

У разі коли відповідно до закону надання певних фінансових послуг потребує ліцензування, фінансова установа має право на здійснення таких послуг лише після отримання відповідних ліцензій.

Таким чином, вирішуючи спір про визнання недійсним правочину, який містить ознаки договору факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги), судам слід з'ясувати, чи є юридична особа (фактор за договором) фінансовою установою, яка може надавати фінансові послуги у формі факторингу, саме у розумінні Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" (див. постанови ВСУ від 13.04.2016 у справі № 910/5928/15-г, № 910/6714/15-г, № 910/6281/15-г, № 910/8670/15-г);

- відповідно до частини першої статті 215 ЦК України підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами першою – третьою, п'ятою та шостою статті 203 цього Кодексу.

Згідно зі статтею 516 ЦК України заміна кредитора у зобов'язанні здійснюється без згоди боржника, якщо інше не встановлено договором або законом. Якщо боржник не був письмово повідомлений про заміну кредитора у зобов'язанні, новий кредитор несе ризик настання несприятливих для нього наслідків.

Отже, відсутність згоди боржника на заміну кредитора у зобов'язанні, якщо обов'язковість такої згоди передбачено договором іпотеки, є підставою для визнання недійсним відповідно до частини першої статті 203 ЦК України договору про відступлення права вимоги за іпотечним договором як такого, що суперечить вимогам частини першої статті 516 ЦК України (див. постанову ВСУ від 10.02.2015 у справі № 910/6098/14);

- статтею 241 ЦК України передбачено, що правочин, вчинений представником з перевищенням повноважень, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки особи, яку він представляє, лише у разі наступного схвалення правочину цією особою. Правочин вважається схваленим зокрема у разі, якщо особа, яку він представляє, вчинила дії, що свідчать про прийняття його до виконання.

Наступне схвалення правочину особою, яку представляють, створює, змінює і припиняє цивільні права та обов'язки з моменту вчинення цього правочину.

З аналізу змісту частини першої статті 241 ЦК України випливає, що законодавець не ставить схвалення правочину в обов'язкову залежність від наявності рішень окремих органів управління товариства, оскільки підтвердженням такого схвалення закон визначає вчинені на його виконання дії особи, в інтересах якої його було укладено. Такі дії повинні свідчити про прийняття правочину до виконання.

Отже, якщо спірний договір не лише прийнято до виконання, а й значною мірою виконано, то відсутність у генерального директора повноважень на його укладення від імені товариства не є підставою для визнання цього договору недійсним (див. постанову ВСУ від 06.04.2016 у справі № 922/796/15);

12) у зв'язку із застосуванням відповідальності за порушення зобов'язань:

- вирішуючи спір про стягнення 3% річних за прострочення сплати боржником стягнутої за рішенням суду суми основного боргу за період із дня набрання таким рішенням законної сили до дня погашення заборгованості, слід враховувати таке.

Частиною другою статті 625 ЦК України передбачено відповідальність за порушення грошового зобов'язання, яка полягає у тому, що боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також 3% річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом.

За змістом частини першої статті 598, статей 599, 600, 604–609 ЦК України саме по собі судове рішення про задоволення вимог кредитора, яке не виконане боржником, не припиняє правовідносин сторін договору, не звільняє боржника від відповідальності за невиконання грошового зобов'язання та не позбавляє кредитора права на отримання сум, передбачених частиною другою статті 625 ЦК України.

Згідно з положеннями пункту 1 частини другої статті 11 ЦК України підставами виникнення цивільних прав та обов'язків, зокрема, є договори та інші правочини. Проте відповідно до частини п'ятої цієї статті у випадках, встановлених актами цивільного законодавства, цивільні права та обов'язки можуть виникати з рішення суду.

Так, ГПК України передбачає дві стадії, на яких суд може вирішувати питання про розстрочення виконання рішення, а саме: під час винесення рішення по суті справи, що відображається в мотивувальній та резолютивній частинах рішення (пункти 3, 4 частини першої статті 84), а також у наказі господарського суду; під час виконання рішення суду (виконавчого провадження) шляхом винесення окремого процесуального документа (ухвали) про розстрочення виконання рішення (частина третя статті 121). Розстрочення виконання рішення суду означає виконання його частинами, встановленими судом, з певним інтервалом у часі. За змістом частини другої статті 84 цього

Кодексу строки виконання рішення частинами (сплата грошових сум частинами тощо) визначаються судом.

Аналіз наведених норм матеріального права дає підстави для висновку, що невиконання грошового зобов'язання за наявності судового рішення про задоволення вимог кредитора з розстроченням або відстроченням сплати грошових сум не призводить до наслідків порушення грошового зобов'язання, передбачених частиною другою статті 625 ЦК України, за період такого розстрочення або відстрочення.

Отже, правильним є висновок про наявність підстав для стягнення 3% річних за прострочення сплати боржником стягнутої за рішенням суду суми основного боргу з дати, до якої розстрочено виконання судового рішення, до моменту погашення суми основного боргу (див. постанову ВСУ від 17.02.2016 у справі № 905/3137/14-908/5775/14);

13) у сфері земельних правовідносин:

- вирішуючи спір за позовом міської ради про стягнення збитків у вигляді упущеної вигоди, завданих внаслідок використання земельної ділянки без правовстановлюючих документів, слід враховувати таке.

Статтею 206 Земельного кодексу України (далі – ЗК України) встановлено, що використання землі в Україні є платним. Об'єктом плати за землю є земельна ділянка. Плата за землю справляється відповідно до закону.

Статтями 122–124 ЗК України передбачено, що сільські, селищні, міські ради передають земельні ділянки у власність або у користування із земель комунальної власності відповідних територіальних громад для всіх потреб. Надання земельних ділянок державної або комунальної власності у користування здійснюється на підставі рішень органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування згідно з їх повноваженнями чи договором купівлі-продажу права оренди земельної ділянки (у разі продажу права оренди) шляхом укладення договору оренди земельної ділянки. Аналогічна норма закріплена у статті 16 Закону України «Про оренду землі».

Статтями 152, 156, 157 ЗК України встановлено, що власник земельної ділянки або землекористувач може вимагати усунення будь-яких порушень його прав на землю, навіть якщо ці порушення не пов'язані з позбавленням права володіння земельною ділянкою, і відшкодування завданих збитків. Порядок визначення та відшкодування збитків власникам землі і землекористувачам встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до пункту 3 Порядку визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19.04.1993 № 284, відшкодуванню підлягають збитки власників землі та землекористувачів, у тому числі орендарів, включаючи і неодержані доходи, якщо вони обґрунтовані.

Згідно з положеннями статті 224 ГК України учасник господарських відносин, який порушив господарське зобов'язання або установлені вимоги щодо здійснення господарської діяльності, повинен відшкодувати завдані цим збитки суб'єкту, права або законні інтереси якого порушено. Під збитками розуміються витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також неодержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у

разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною.

Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду визначено у статті 1166 Цивільного кодексу України, згідно з якою майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. Особа, яка завдала шкоди, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоди завдано не з її вини.

Аналіз наведених норм матеріального права дає підстави для висновку, що саме на землекористувача покладається обов'язок вчинення певних дій з виготовлення та погодження технічної документації із землеустрою і подальшого звернення до уповноваженого органу – територіального органу Держземагенства із заявою про державну реєстрацію земельної ділянки, після чого їй присвоюється кадастровий номер (який є істотною умовою договору оренди землі). Невиконання такого обов'язку є підставою для стягнення з землекористувача збитків у вигляді упущеної вигоди (неодержаної орендної плати за землю), завданих внаслідок використання земельної ділянки без правовстановлюючих документів (див. постанову ВСУ від 17.02.2016 у справі № 904/5857/14);

- відповідно до положень частини першої статті 15, статті 21 Закону України "Про оренду землі", статті 13 Закону України "Про оцінку земель" та пункту 289.1 статті 289 Податкового кодексу України (далі – ПК України) нормативна грошова оцінка земель є основою для визначення розміру орендної плати для земель державної і комунальної власності. Зміна нормативної грошової оцінки земельної ділянки є підставою для перегляду розміру орендної плати, який не може бути меншим, ніж встановлено положеннями статті 288 ПК України (див. постанову ВСУ від 02.03.2016 у справі № 922/538/14);

14) з питань, пов'язаних із здійсненням виконавчого провадження:

- порядок реалізації арештованого майна регулюється Законом України "Про виконавче провадження" та Тимчасовим порядком реалізації арештованого майна шляхом проведення електронних торгів, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 16.04.2014 № 656/5 (далі – Тимчасовий порядок).

Як впливає із системного аналізу частин першої – п'ятої статті 58, частини третьої статті 62 Закону України "Про виконавче провадження", частини другої статті 43 Закону України "Про іпотеку", пункту 1 розділу II, пункту 1 розділу V Тимчасового порядку, звіт про оцінку майна є чинним, якщо від дня його підписання до дня проведення прилюдних торгів минуло не більше шести місяців. Після спливу цього строку обов'язковою умовою призначення та проведення прилюдних торгів є отримання нового звіту про оцінку майна.

Проведення електронних торгів з реалізації майна за ціною, визначеною звітом про оцінку майна, який втратив чинність, є порушенням установлених законодавством правил про порядок реалізації арештованого майна шляхом проведення електронних торгів.

Відповідно до статті 15 ЦК України кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання, а також на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства.

Загальний перелік способів захисту цивільних прав та інтересів визначено статтею 16 ЦК України. Згідно з пунктом 2 частини другої цієї статті одним із таких способів є визнання правочину недійсним.

З огляду на те, що відчуження майна з електронних торгів належить до угод купівлі-продажу, така угода може визнаватися недійсною в судовому порядку з підстав недодержання в момент її вчинення вимог, установлених частинами першою – третьою та частинами п'ятою, шостою статті 203 ЦК України, зокрема, у зв'язку з невідповідністю змісту правочину ЦК України та іншим актам цивільного законодавства (частина перша статті 215 цього Кодексу).

Для застосування наслідків недотримання зазначених вимог у вирішенні спору про визнання електронних торгів недійсними судам необхідно встановити, чи відбулося порушення вимог Тимчасового порядку та інших норм законодавства під час проведення електронних торгів; чи вплинули ці порушення на результати електронних торгів; чи порушено права і законні інтереси позивачів, які оспорюють результати електронних торгів (див. постанову ВСУ від 06.04.2016 у справі № 910/23970/15);

15) у зв'язку з припиненням господарських зобов'язань:

- відповідно до статті 606 ЦК України зобов'язання припиняється поєднанням боржника і кредитора в одній особі.

Аналогічну норму викладено в частині другій статті 204 ГК України, згідно з якою господарське зобов'язання припиняється у разі поєднання управленої та зобов'язаної сторін в одній особі. Зобов'язання виникає знову, якщо це поєднання припиняється.

З аналізу зазначених норм матеріального права випливає, що наведена у статті 606 ЦК України підстава припинення цивільно-правового зобов'язання належить до групи підстав, що не стосуються правочинів і не залежать від волі сторін.

Поєднання (збіг) боржника і кредитора в одній особі відбувається у разі, коли до сторони, яка є боржником, переходить відповідно до будь-якої зазначеної у законі підстави зобов'язання іншої особи, за яким ця особа є кредитором щодо боржника, і навпаки.

Поєднання боржника і кредитора в одній особі може відбуватися для юридичних осіб – у разі реорганізації шляхом злиття або приєднання юридичних осіб, пов'язаних між собою взаємним зобов'язанням; для фізичних осіб – у разі спадкового правонаступництва за переходу майна кредитора до боржника і навпаки.

За такого поєднання боржника і кредитора (двох суб'єктів) один з них повинен зникнути. У зв'язку з цим і припиняється правовідношення.

Зважаючи на викладене, положення статті 606 ЦК України мають застосовуватися судом у разі, коли до сторони, яка є боржником, переходить зобов'язання іншої особи відповідно до будь-якої підстави, встановленої

законом, та при цьому один із суб'єктів правовідношення у зв'язку з обставинами, зазначеними в законі, зникає і з двох самостійних суб'єктів залишається (утворюється) один, в якому поєднуються боржник і кредитор. Саме у такому разі підстава припинення цивільно-правового зобов'язання не залежатиме від волі сторін.

Отже, якщо боржник банку отримав право вимоги до банку за депозитним договором, відповідні кредитні зобов'язання між банком і боржником не можуть припинитися на підставі статті 606 ЦК України, оскільки положення зазначеної статті до таких правовідносин не застосовуються.

Поєднання боржника і кредитора в одній особі у розумінні приписів статті 606 ЦК України не відбувається, якщо у боржника та кредитора залишаються взаємні зобов'язання за договорами (кредиту, застави, банківського вкладу), що не може свідчити про припинення зобов'язання з цієї підстави (див. постанову ВСУ від 23.03.2016 у справі № 918/314/15);

- укладаючи договір застави (іпотеки), заставодавець (іпотекодавець) бере на себе всі ризики, пов'язані з невиконанням зобов'язання боржником (у межах вартості предмета застави (іпотеки)), у тому числі й ті, що виникають унаслідок банкрутства боржника з його подальшим виключенням із ЄДРПОУ. Оскільки покладення цих ризиків на особу, яка видала забезпечення, відбулося за договором, укладеним заставодавцем (іпотекодавцем) саме з кредитором, всі узяті ризики слід покласти на особу, яка видала забезпечення, і після припинення існування боржника. Отже, ліквідація боржника не повинна припинити обов'язок заставодавця (іпотекодавця) із несення цих ризиків. Інше може бути передбачено договором між кредитором та особою, яка видала забезпечення, тобто звільнення її від таких ризиків має бути предметом спеціальної домовленості між зазначеною особою і кредитором.

З аналізу положень абзацу третього статті 1, статей 11, 33 Закону України "Про іпотеку" та частин першої, другої статті 590 ЦК України випливає, що сам факт ліквідації боржника за кредитним договором із внесенням запису до відповідного реєстру про припинення юридичної особи за наявності заборгованості боржника за цим договором, яка не була погашена у процедурі ліквідації, не є підставою для припинення договору іпотеки, укладеного для забезпечення виконання кредитного договору боржником (див. постанову ВСУ від 24.02.2016 у справі № 924/1801/14);

16) з договорів найму (оренди):

- вирішуючи спір про зобов'язання звільнити орендоване приміщення у зв'язку із закінченням строку дії договору оренди та необхідністю використання зазначеного майна власником для його власних потреб, слід враховувати таке.

Відповідно до частини третьої статті 17 Закону України "Про оренду державного та комунального майна" після закінчення терміну договору оренди орендар, який належним чином виконував свої обов'язки за договором, має переважне право, за інших рівних умов, на укладення договору оренди на новий термін, крім випадків, якщо орендоване майно необхідне для потреб його власника. У разі якщо власник має намір використовувати зазначене майно для

власних потреб, він повинен письмово попередити про це орендаря не пізніше ніж за три місяці до закінчення терміну договору.

При цьому наведена норма не встановлює необхідності отримання повідомлення про припинення договору оренди орендарем в строк до трьох місяців та обов'язку власника перевіряти своєчасність надходження кореспонденції до адресата, а передбачає лише обов'язок власника здійснити письмове попередження орендаря.

Водночас судам слід перевіряти, з якою саме метою використовуватиметься нерухоме майно, що є предметом договору оренди. У разі з'ясування, що майно буде знову передаватися в оренду, така обставина свідчитиме про порушення власником вимог, встановлених частиною третьою статті 17 Закону (див. постанову ВСУ від 20.04.2016 у справі № 909/794/15);

- відповідно до положень частини першої статті 216 ЦК України недійсний правочин не створює юридичних наслідків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю. У разі недійсності правочину кожна із сторін зобов'язана повернути другій стороні у натурі все, що вона одержала на виконання цього правочину, а в разі неможливості такого повернення, зокрема тоді, коли одержане полягає у користуванні майном, виконаній роботі, наданій послугі, – відшкодувати вартість того, що одержано, за цінами, які існують на момент відшкодування.

Згідно з частиною третьою статті 207 ГК України (яка кореспондується зі статтею 236 ЦК України) виконання господарського зобов'язання, визнаного судом недійсним повністю або в частині, припиняється повністю або в частині з дня набрання рішенням суду законної сили як таке, що вважається недійсним з моменту його виникнення. У разі якщо за змістом зобов'язання воно може бути припинено лише на майбутнє, таке зобов'язання визнається недійсним і припиняється на майбутнє.

За змістом статей 651, 653 ЦК України зміна або розірвання договору допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом. У разі розірвання договору зобов'язання сторін припиняються. У разі зміни або розірвання договору зобов'язання змінюється або припиняється з моменту досягнення домовленості про зміну або розірвання договору, якщо інше не встановлено договором чи не обумовлено характером його зміни.

За договором найму (оренди) наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві майно у користування за плату на певний строк (частина перша статті 759 ЦК України).

Із правової природи такого зобов'язання вбачається, що фактичне користування майном на підставі договору оренди у разі визнання його недійсним унеможлиблює застосування наслідків недійсності правочину відповідно до статті 216 ЦК України, оскільки використання майна є безповоротним і відновити первісне становище сторін практично неможливо. Тому, визнаючи договір оренди недійсним, необхідно серед іншого встановити обставини, пов'язані з виконанням договору, та визначити момент, з якого вважаються припиненими зобов'язання за цим договором.

У разі звернення з позовом про визнання недійсним договору оренди нежитлового приміщення, який сторони розірвали, а майно повернули, визнання такого договору недійсним є неможливим, оскільки предмет спору

припинив існування (див. постанову ВСУ від 23.12.2015 у справі № 918/144/15);

17) з питань захисту права власності:

- вирішуючи спір про зобов'язання міської ради прийняти у комунальну власність об'єкт права державної власності, слід враховувати таке.

Порядок і умови передачі об'єктів права державної власності у комунальну власність, механізм прийняття рішень щодо такої передачі визначено Законом України "Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності" та Положенням про порядок передачі об'єктів права державної та комунальної власності, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 21.09.1998 № 1159.

Так, згідно з пунктом 2 частини першої статті 4 Закону України "Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності" передача об'єктів із державної у комунальну власність територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах здійснюється за наявності згоди відповідних сільських, селищних, міських, районних у містах рад, якщо інше не передбачено законом, а у спільну власність територіальних громад сіл, селищ, міст – за наявності згоди районних або обласних рад, якщо інше не передбачено законом.

Відповідно до пункту 51 частини першої статті 26 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" така згода надається на пленарному засіданні міської ради та віднесена до виключної компетенції органу місцевого самоврядування.

Отже, обов'язковою умовою передачі об'єктів з державної до комунальної власності є прийняття відповідними радами рішення про згоду на таку передачу, якщо інше не встановлено законом.

До того ж самого ініціювання питання щодо передачі об'єкта права державної власності, зокрема у формі листування, недостатньо для виникнення в органу місцевого самоврядування обов'язку прийняти об'єкт у комунальну власність без згоди цього органу шляхом прийняття рішення (див. постанову ВСУ від 30.03.2016 у справі № 927/438/15);

18) з вексельних правовідносин:

- вексельні правочини (зокрема щодо видачі, акцептування, індосування, авалювання та оплати векселя) регулюються як нормами спеціального вексельного законодавства, так і загальними нормами цивільного законодавства про угоди та зобов'язання, а тому за відсутності спеціальних норм у вексельному законодавстві до вексельних правочинів застосовуються загальні норми ЦК України з урахуванням відповідних особливостей.

Аваль за своєю правовою природою є вексельною порукою, правове регулювання якої здійснюється спеціальними нормами Уніфікованого закону про переказні векселі та прості векселі, оскільки ці зобов'язання, на відміну від поруки і гарантії, мають особливий характер щодо учасників цих відносин, порядку вчинення і виконання, підстав і строків пред'явлення вимог.

Відповідно до статті 32 Уніфікованого закону про переказні векселі та прості векселі аваліст відповідає так само, як і та особа, зобов'язання якої він

забезпечив. Його зобов'язання є дійсним навіть у тому разі, якщо те зобов'язання, яке він забезпечував, виявиться недійсним із будь-якої іншої причини, ніж дефект форми.

Отже, якщо судом буде встановлено, що забезпечене авалем зобов'язання за векселем є недійсним через дефект форми, то зобов'язання аваліста також визнається недійсним. У цьому разі до аваліста не може бути пред'явлено вимогу в порядку, передбаченому нормами цивільного законодавства, як до поручителя чи гаранта.

Векселедержатель не зобов'язаний доводити наявність і дійсність своїх прав за векселем, вони вважаються наявними та дійсними, а доведення протилежного – обов'язок особи, якій пред'явлено вимогу за векселем (див. постанову ВСУ від 13.01.2016 у справі № 922/5094/14);

19) у сфері надання послуг з електроспоживання, водовідведення та газопостачання:

- не застосовуються санкції за невиконання або неналежне виконання покупцем договірних зобов'язань з оплати вартості отриманого природного газу за договором купівлі-продажу та наслідки за порушення грошового зобов'язання, встановлені частиною другою статті 625 ЦК України, якщо сторони уклали договір про організацію взаєморозрахунків з погашення заборгованості з різниці в тарифах на теплову енергію, змінивши у такий спосіб строк виконання грошового зобов'язання за договором купівлі-продажу природного газу (див. постанову ВСУ від 10.02.2016 у справі № 902/1652/13);

20) з питань стягнення заборгованості за житлово-комунальні послуги:

- за змістом статті 10 Закону України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку" (у редакції Закону, чинній на час виникнення спірних правовідносин) вищим органом управління об'єднання є загальні збори його членів, до виключної компетенції яких, зокрема, належить затвердження кошторису, балансу об'єднання та річного звіту; визначення розмірів внесків і платежів членами об'єднання. За результатами розгляду питань, віднесених до компетенції загальних зборів, приймається рішення, яке може бути оскаржене в судовому порядку.

У разі відмови власника приміщення укласти договір або сплачувати обов'язкові платежі на утримання та ремонт неподільного майна та відповідної частки загального майна об'єднання має право звернення до суду для стягнення нарахованих платежів у судовому порядку (частина шоста статті 13 зазначеного Закону).

Згідно з частинами п'ятою та восьмою статті 22 Закону України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку" в разі, коли правління об'єднання самостійно здійснює функції управителя, воно за договором з постачальниками комунальних послуг може бути колективним замовником (абонентом) таких послуг. У цьому випадку об'єднання несе повну відповідальність за своєчасну сплату вартості фактично спожитих членами об'єднання комунальних послуг. Відмова від укладення договору, від оплати рахунків або несплата рахунків не допускається. Такі дії є порушенням прав

інших членів об'єднання і підставою для звернення до суду про стягнення заборгованості з плати за відповідними рахунками у примусовому порядку.

Особа, яка є власником приміщення у житловому комплексі, в якому створено об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (асоціацію), зобов'язана здійснювати платежі та внески на утримання і ремонт спільного майна незалежно від членства в об'єднанні (асоціації), а тому за наявності підтверджених витрат на управління, утримання та збереження будинку така сума боргу підлягає стягненню.

Статтею 11 Закону України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку" визначено основні положення щодо утримання житлового комплексу на балансі. Зокрема, зазначено, що балансоутримувач забезпечує управління житловим комплексом. Передача майна з балансу на баланс відбувається у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Спори щодо прийняття та передачі на баланс майна вирішуються у судовому порядку.

За змістом статті 12 названого Закону управління неподільним та загальним майном житлового комплексу здійснює управитель шляхом: належної експлуатації житлового комплексу та забезпечення відповідних умов користування власним, неподільним та загальним майном власників; накопичення необхідних коштів на проведення поточних та капітальних ремонтів відповідно до законодавства; отримання відшкодування від винної особи за збитки, заподіяні майну, яке перебуває у нього на балансі, або своєчасного звернення до суду щодо відшкодування збитків у примусовому порядку.

Правовий аналіз наведених норм дає підстави для таких висновків:

1) функції управителя та балансоутримувача можуть збігатися в одній особі або можуть бути розмежовані;

2) за наявності спору щодо прийняття та передачі на баланс майна такий спір має вирішуватися у судовому порядку, проте ця обставина не є підставою для звільнення співвласника будинку від оплати спожитих послуг з утримання будинку та прибудинкової території, участі у витратах на управління, утримання та збереження будинку (див. постанову ВСУ від 27.01.2016 у справі № 904/8242/14);

21) з питань списання заборгованості підприємств оборонно-промислового комплексу:

- Законом України "Про деякі питання заборгованості підприємств оборонно-промислового комплексу – учасників Державного концерну "Укроборонпром" та забезпечення їх стабільного розвитку" визначено комплекс економічних заходів, спрямованих на вирішення питань заборгованості та забезпечення стабільного розвитку державних підприємств оборонно-промислового комплексу, в тому числі казенних підприємств, включених до складу ДК "Укроборонпром" (далі – підприємства оборонно-промислового комплексу).

Списання заборгованості (у тому числі пені, штрафних та фінансових санкцій) згідно зі статтею 2 зазначеного Закону здійснюється підприємствам оборонно-промислового комплексу відповідними суб'єктами господарювання,

які постачають природний газ та електричну енергію за регульованим тарифом, оптовим постачальником електричної енергії, підприємствами, що виробляють електричну енергію, Національною акціонерною компанією "Нафтогаз України" та її дочірніми компаніями (підприємствами), а також суб'єктами господарювання, які постачають теплову енергію, надають послуги з водопостачання та водовідведення (далі – учасники процедури списання), у такому порядку:

1) обсяг заборгованості (у тому числі реструктуризованої) визначається з урахуванням вимог законодавства з питань інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, коштів, документів та розрахунків і списується учасниками процедури списання у сумах, що обліковуються в бухгалтерському обліку таких учасників, враховуючи суми пені, штрафних санкцій, 3% річних та індекс інфляції на дату списання;

2) для списання заборгованості кожен учасник процедури списання утворює комісію з питань списання заборгованості, яка визначає обсяг та період виникнення заборгованості, що підлягає списанню, у розрізі контрагентів. До складу комісії обов'язково входять керівник підприємства як голова комісії та головний бухгалтер;

3) списання заборгованості проводиться на підставі взаємно погоджених актів звіряння учасників процедури списання, в яких зазначаються обсяг та період виникнення заборгованості, що підлягає списанню;

4) датою списання заборгованості є дата підписання взаємно погоджених актів звіряння учасниками процедури списання;

5) якщо у статутному капіталі підприємства – учасника процедури списання 50 і більше відсотків акцій (часток, паїв) належить державі, взаємно погоджений акт погоджується органом, уповноваженим управляти таким підприємством.

Отже, зазначена у статті 2 Закону України "Про деякі питання заборгованості підприємств оборонно-промислового комплексу – учасників Державного концерну "Укроборонпром" та забезпечення їх стабільного розвитку" заборгованість підприємств оборонно-промислового комплексу перед суб'єктами господарювання, що надають послуги з водопостачання та водовідведення, вважається списаною з дати підписання цими учасниками двостороннього акта звіряння та погодження його, у разі необхідності, органом, уповноваженим управляти таким підприємством (див. постанову ВСУ від 02.12.2015 у справі № 43/293-04).

Голова Вищого
господарського суду України

Б. Львов